

وضعیت اقتصادی جمهوری قرقیزستان

جمهوری قرقیزستان یکی از کشورهای تازه استقلال یافته با وسعت سرزمینی ۱۹۸۰۰۰ کیلومتر مربع و با جمعیت ۴/۷ میلیون نفر در منطقه آسیای مرکزی قرار گرفته است. این کشور از ناحیه شمال، شمال غربی و شمال شرقی با کشور قزاقستان و از ناحیه جنوب غربی با ازبکستان و از ناحیه جنوب با تاجیکستان و از ناحیه جنوب شرقی با کشور چین همسایه است. ترکیب جمعیتی این کشور حدود ۵۷ درصد قرقیز و ۳۵ درصد روس تبار و مابقی را نژادهای آلمانی - ترک - ایغور - کره‌ای و ... تشکیل می‌دهند.

این کشور با توجه به شرایط مختلف در زمان اتحاد شوروی مورد بی توجهی قرار گرفته و در حال حاضر به عنوان یکی از فقیرترین کشورهای منطقه مطرح است. شاخصهای زیربنایی در اقتصاد این کشور دچار نقصان بوده و به همین دلیل با نگاه کلی به مجموعه اعضای تشکیل دهنده اقتصاد این کشور می توان دریافت که در حال حاضر این کشور با مشکلات عدیده‌ای دست و پنجه نرم می‌کند.

در حال حاضر تولید ناخالص ملی این کشور حدود ۱/۲ میلیارد دلار بوده که با احتساب میزان جمعیت کشور این مبلغ به طور سرانه ناخالص ملی مبلغی حدود ۲۵۰ دلار خواهد بود.

۱. کشاورزی

حدود ۱۰ درصد از خاک کشور را زمینهای کشاورزی فراگرفته است و ۹۰ درصد قلمرو قرقیزستان کوهستان بوده و برای کشاورزی قابل بهره‌برداری نیست. در طول مدت سالهای گذشته نیز از ۱۰ درصد زمینهای کشاورزی بخش قابل توجهی به شوره‌زار تبدیل شده و یا بر اثر استفاده از مواد شیمیایی غیر قابل بهره‌برداری شده است. اما با همه این توضیحات کشاورزی قرقیزستان به‌رغم سنتی بودن آن هر ساله رشد نشان داده است. به طوری که در حال حاضر قرقیزستان فرآورده‌های کشاورزی خود را علاوه بر رفع نیازهای داخلی به کشورهای همسایه و دور صادر می‌کند. کشاورزی یکی از بخشهای مستعد سرمایه‌گذاری است و به همین دلیل واحدهای اقتصادی صنایع تبدیلی به دلیل قیمت ارزان فرآورده‌های کشاورزی و نیروی کار ارزان در حال افزایش می‌باشند. از کشورهایی که در این زمینه در قرقیزستان مشغول به فعالیت می‌باشند رژیم اشغالگر قدس را می‌توان نام برد. این رژیم در کشورهای قرقیزستان و قزاقستان مذاکره مشاوره‌ای ایجاد نموده و با کشاورزان امور کشاورزی را به‌طور مشترک به پیش می‌برند. این فعالیت‌ها زیر نظر مراکزی به نام (یوساید و ماشاو) صورت می‌پذیرد. (ماشو و مرکز همکاری‌های بین‌المللی وزارت امور خارجه اسرائیل که بیش از ۴۰ سال است که فعالیت نموده و با ۴۳ کشور جهان در ارتباط می‌باشد). عمده فعالیت‌های کشاورزی رژیم صهیونیستی در قرقیزستان طرح‌های ساخت گلخانه - راه‌اندازی سیستم آبیاری قطره‌ای، دستگاه‌های تبدیل لبنیات، راه‌اندازی سیستم شیردوشی مدرن در واحدهای دامداری و همچنین همکاری‌های تحقیقاتی کشاورزی می‌باشد.

۲. حمل و نقل

سیستم حمل و نقل در این کشور از زمان شوروی سابق بدون تغییر مانده است. دولت قرقیزستان به دلیل فقدان پشتوانه مالی سعی بر جذب اعتبارات بین‌المللی در این بخش را

داشته و طی مدت یازده سال گذشته قسمت عمده اعتبارات دریافتی (بجز اعتبارات تکنیکی) صرف حمل و نقل کشور گردیده است. قرقیزستان سعی دارد با بازسازی راههای اصلی کشور خود را در مسیر ترانزیت بین‌المللی قرار دهد. از عمده‌ترین طرحهای حمل و نقل این کشور می‌توان به جاده اصلی بیشکک - اوش (شمال به جنوب) و همچنین راه آهن جلال‌آباد به تارقات (غرب به شرق) اشاره نمود. در این بخش جمهوری اسلامی ایران - ترکیه و کره جنوبی فعالیت چشمگیری دارند.

۳. ذخایر طبیعی

ذخایر طبیعی قرقیزستان از نظر میزان طلا، اورانیوم، جیوه، آنتیموان و فلزات نادر قابل توجه بوده و در حال حاضر حدود ۱۰ معدن بزرگ اکتشاف شده است که در صورت فراهم نمودن شرایط مناسب می‌توان از این معادن بهره‌برداری نمود. عمده سرمایه‌گذاران با توجه به امکان بروز مشکلات با نهادهای زیست محیطی از سرمایه‌گذاری در این بخش خصوصاً اورانیوم خودداری می‌کنند. به‌طور کلی در طول مدت پس از استقلال تنها یک معدن طلای کومتار است که با مشارکت شرکت کانادایی کامکو^۱ در حال فعالیت می‌باشد.

۴. ذخایر آب و انرژی

جمهوری قرقیزستان از لحاظ ذخایر آب و انرژی از امکانات فراوانی برخوردار است. اما دولت قرقیزستان از این منبع عظیم خدادادی نتوانسته است به نفع کشورش بهره‌برداری نماید. کشورهای همسایه قرقیزستان (ازبکستان و قزاقستان و تاجیکستان) به‌طور مداوم از آب سرشار این کشور بهره‌برداری می‌نمایند اما حاضر به پرداخت پول به دولت قرقیزستان نیستند. این در صورتی است که ازبکستان در ازای گاز سالیانه و قزاقستان بابت زغال سنگ موردنیاز قرقیزستان

1. CAMECO

پول دریافت می‌نمایند. استدلال این کشورها این است که پس از فروپاشی شوروی تمامی منابع طبیعی موجود در قلمرو این کشورها به عنوان مالکیت آن کشورها محسوب گردیده و فقط آب از این موضوع مستثنی است. به همین جهت مردم قرقیزستان هر ساله شاهد قطع گاز مصرفی خود در فصل سرما می‌باشند. اخیراً دولت قرقیزستان با استفاده از اصل اعلام شده در کنفرانس سال ۱۹۹۲ دوبلین تحت عنوان (آب و تعادل اکولوژی) که اعلام کرده است آب ارزش اقتصادی داشته و باید به‌عنوان کالا شناخته شود در پی آن است تا آب مصرفی و کشاورزی از بکستان و قزاقستان را که منشاء از قرقیزستان دارد با گاز و زغال سنگ و موارد دیگر معاوضه نماید. به‌طور کلی آب سرشار قرقیزستان با توجه به دارا بودن یخچالهای دائمی چندین هزار ساله می‌تواند یکی از شاخصهای مهم اقتصادی در قرن ۲۱ مطرح باشد. به‌رغم افزایش قیمت برق مصرفی قرقیزستان در سال ۹۸ هنوز هم این مبلغ در مقایسه با قیمت‌های بین‌المللی ارزانتر است و به همین دلیل است که سرمایه‌گذاران خارجی نمی‌توانند در این بخش سرمایه‌گذاری نمایند.

۵. شاخص‌های اجتماعی مؤثر بر اقتصاد

نیروی کار در جمهوری قرقیزستان آموزش دیده، متخصص و ارزان است. از سال ۹۱ به بعد دانش‌آموزان و دانشجویان بایستی برای ادامه تحصیل خود شهریه پرداخت نمایند. مضافاً اینکه امکانات آموزشی آنها به نسبت زمان شوروی سابق کاهش یافته است. این امر بر روی کیفیت نیروی کار تأثیر نامطلوبی گذاشته است. به علاوه، دغدغه مهم دانشجویان این است که هیچ‌گونه انگیزه‌ای برای ادامه تحصیل نداشته و هیچ‌گونه امنیت شغلی را در آینده برای خود نمی‌بینند و به دلیل وضعیت نابسامان اقتصادی سعی در سیر کردن شکم خود و گذراندن امور هستند، ۳۴ درصد از حقوق مدیران و ۵ درصد از حقوق کارمندان نیز به صندوق‌های اجتماعی منتقل می‌شود. حداقل حقوق در این کشور ۲ دلار و متوسط آن ۲۵ دلار می‌باشد که این مبلغ در مقایسه با کشور قزاقستان ۱۰-۸ برابر کمتر است. این مشکل به‌عنوان یکی از عوامل مهم باعث

شده است تا متخصصین که اغلب روس تبار هستند به طور قابل توجهی طی چندسال اخیر به کشورهای دیگر مهاجرت کنند.

۶. توریسم

در بخش توریسم قرقیزستان از امکانات خوبی برخوردار می باشد. اما متأسفانه صنعت توریسم این کشور رشد نیافته است. عدم آشنایی شرکتهای توریستی به صنعت توریسم، عدم توانایی اقتصادی دولت جهت مفرح نمودن فضاهای توریستی، نبود سیستم حمل و نقل و اقامت مناسب باعث گردیده است که این کشور کوچک و زیبا همچنان از بازدید مسافران دنیا بی بهره باشد. به عنوان مثال شرکتهای توریستی و هواپیمایی قرقیزستان تاکنون به شبکه جهانی رزرو بلیط راه نیافته و حتی سیستم پروازهای بین المللی از پیوستگی خوبی برخوردار نیستند و در نتیجه امکان بررسی و آشنایی با پروازهای بین المللی و رزرو بلیط عملاً غیرممکن گردیده است.

۷. صنعت و تجارت

با توجه به شرایط جغرافیایی و انسانی و عوامل ذکر شده فوق این کشور در بخش صنعت نیز که بخش عمده اقتصاد اتحاد شوروی سابق را تشکیل می داد محروم مانده است. دولت قرقیزستان علاوه بر محرومیت این کشور از صنعت زمان شوروی که با خود یدک می کشد با اتخاذ سیاستهای نه چندان منطقی اقدام به تاراج صنعت باقی مانده از زمان شوروی نمود. پس از فروپاشی و با اتخاذ سیاست اصلاحات و آزادسازی اقتصادی اقدام به خصوصی سازی و فروش تمامی تجهیزات و ماشین آلات صنعتی کشور نمودند. این عمل منجر به آن شد که از سال ۱۹۹۱ به بعد هر سال شاهد کاهش فعالیت بخش صنعت در قرقیزستان باشیم. در حال حاضر بخش صنعت در قرقیزستان عملاً ناکارآمد بوده و طبق آمار موجود هر سال نرخ رشد به طور منفی در حال ازدیاد است. آماری که توسط دولت به عنوان صادرات بخش صنعت ارائه می گردد حاصل

تولیدات صنعتی نبوده بلکه بخش عمده آن فروش تجهیزات و ماشین آلات صنعتی است. اما از آنجا که این تجهیزات محدودند ما هر ساله شاهد کاهش میزان آمار صادرات صنعتی هستیم. حال پس از مدت ۱۱ سال از استقلال این کشور سیاستهایی در جهت جلوگیری از خروج سرمایه‌های ملی از کشور اتخاذ شده است.

۸. اعتبارات بین‌المللی

جمهوری قرقیزستان از زمان استقلال تا کنون مبلغی حدود یک میلیارد دوهفتصد میلیون دلار اعتبار مالی و تکنیکی از کشورهای و منابع مالی جهانی دریافت نموده است. طبق آمار برنامه رشد سازمان ملل مستقر در قرقیزستان، حدود ۴۵ درصد از این اعتبارات صرف حمایت از ایجاد تعادل در تراز پرداخت بوده است و پس از آن بخشهای حمل و نقل ۱۴ درصد است که در نحوه استفاده از این اعتبارات چندان توجه جدی صورت نگرفته و مبلغی نیز حیف و میل شده است. حال پس از گذشت چندین سال بخشی از اعتبارات سررسید شده و جمهوری قرقیزستان نیز بایستی بدهی‌های خود را پرداخت نماید. اما با توجه به شرایطی که ذکر شد این امر برای قرقیزستان بسیار سخت و سنگین بوده و دولت قرقیزستان در نهایت سیاست تمدید بدهی‌ها را اتخاذ نموده است. اخیراً دولت قرقیزستان با اعزام نخست‌وزیر خود به کشور روسیه بدهی این کشور را به مدت چند سال دیگر تمدید نمود. در اجلاس کمیسیون مشترک اقتصادی دو کشور ترکیه و قرقیزستان در بیشکک یکی از موضوعات مهم مورد بحث موضوع تمدید بدهی‌ها بود که مقرر گردید بدهی قرقیزستان به ترکیه نیز چند سال دیگر تمدید شود.

۹. شرایط سرمایه‌گذاری در قرقیزستان

یکی از سیاستهای دولت قرقیزستان با توجه به شرایط ذکر شده جلب سرمایه‌گذاری مستقیم است. به همین دلیل عسگر آقایف رئیس جمهور قرقیزستان در تمامی سفرهای خود

موضوع سرمایه‌گذاری مستقیم در قرقیزستان را مطرح می‌نماید. اما طبق بررسی‌های انجام شده عوامل مؤثر در تشویق سرمایه‌گذاری مستقیم برنامه‌ریزی نشده و سرمایه‌گذاری عملاً با مشکلات عدیده‌ای مواجه خواهد شد. طی سالهای ۱۹۹۸ و ۱۹۹۹ فضای سرمایه‌گذاری در قرقیزستان به‌رغم تبلیغات انجام شده بهبود نیافته و برعکس پیچیده‌تر شده است. بحرانهای متعدد جهانی نظیر بحران روسیه و جنوب شرقی آسیا ضربه جبران‌ناپذیری به پیکره اقتصاد قرقیزستان وارد آورد. به‌عنوان مثال باید گفت که هنگام بحران اقتصادی روسیه برابری دلار به صوم قرقیزستان از ۲۲ صوم به ۴۰ صوم رسید. این موضوع می‌تواند به تنهایی اقتصاد کشور را به چالش بکشد. فقدان قوانین مدرن و درازمدت، فقدان دادگاههای صالح به منظور دادرسی شکایات و همچنین فقدان سیستم بانکی مطمئن و چندین عامل مهم دیگر سیستم اقتصاد قرقیزستان را جهت انجام سرمایه‌گذاری مستقیم دچار مشکل نموده است.

۱۰. روابط اقتصادی جمهوری اسلامی ایران و جمهوری قرقیزستان

روابط دو کشور از ۱۳۷۱ به‌طور رسمی آغاز گردید. سفر مقامات و خصوصاً رؤسای جمهور دو کشور را می‌توان نقطه عطف توسعه و گسترش روابط دوجانبه تلقی نمود. برگزاری چهار اجلاس کمیسیون مشترک اقتصادی دو کشور در بیشکک و تهران، گشودن باب مرآمده بین استانهای اوش و خراسان، برگزاری نمایشگاههای بازرگانی، حضور فعال پیمانکاران ایرانی در پروژه‌های صدور خدمات فنی و مهندسی، برگزاری دوره‌های آموزشی بانکداری، مدیریت صنعتی و تبادل هیأت‌های کارشناسی در بخش همکاری‌های حمل‌ونقل، استاندارد، مخابرات از جمله موارد همکاری اقتصادی بین دو کشور است. همکاری‌های مؤثری در چارچوب سازمان همکاری‌های اقتصادی (اگو) فی‌مابین دو کشور صورت گرفته است. اما پتانسیل در زمینه‌های همکاری در چارچوب این سازمان بسیار گسترده‌تر است. به‌طور کلی فعالیت اقتصادی جمهوری اسلامی ایران و جمهوری قرقیزستان را می‌توان به سه دسته تقسیم نمود:

الف) صدور خدمات فنی و مهندسی

جمهوری اسلامی ایران تقریباً در بخش صدور خدمات فنی و مهندسی خود را فعال نشان داده است. عمده فعالیت در این بخش متوجه پروژه‌های حمل و نقل است. هم‌اکنون پیمانکاران ایرانی خصوصی و دولتی به‌طور گسترده در این کشور در حال فعالیت هستند. پروژه ۳۸ کیلومتری جاده بیشکک - اوش و بازسازی ۱۸ کیلومتر از خیابانهای شهر بیشکک جمعاً به مبلغ حدود ۱۸ میلیون دلار توسط شرکت ساختمانی کیسون در دست اجراست. پروژه ۵۳ کیلومتری جاده جلال‌آباد - اوزگن و کمربندی مدنیته جمعاً حدود ۱۱ میلیون دلار توسط شرکت مشترک سازمان توسعه راههای ایران و شرکت ساختمانی پاز در دست انجام است. از دیگر پروژه‌هایی که توسط پیمانکاران قرار است به‌مورد اجرا گذارده شود پروژه بازسازی سد خاکی قرابورا واقع در استان تلاس قرقیزستان است. برنده این مناقصه و پروژه شرکت ساختمانی استراتوس است که مراحل اداری آن طی گردیده و قرارداد آن به امضا رسیده است. مبلغ این پروژه حدود ۷ میلیون دلار می‌باشد. در حال حاضر دو مناقصه بازسازی خیابانهای شهرهای اوش و جلال‌آباد و همچنین بازسازی ۵۰ کیلومتر از خیابانهای شهر بیشکک در حال اجرا بوده و مراحل تشخیص صلاحیت آن انجام شده است. امید می‌رود که یکی از پیمانکاران ایرانی برنده مناقصات گردند. در بخشهای انرژی و مخابرات خصوصاً خطوط انتقال نیرو تلاشهای بسیار زیادی صورت گرفته است. اما به دلیل حضور شرکتهای بزرگ اروپایی همچون زیمنس و ABB و شرکتهای روسی تاکنون موفق به دریافت پروژه نشده‌ایم. ضمناً پیمانکاران ایرانی در این بخش بسیار ضعیف عمل می‌کنند. تمامی پروژه‌های بخش انرژی و مخابرات توسط بانک جهانی، بانک بازسازی و توسعه اروپایی تأمین اعتبار گردیده که شرکتهای اروپایی در آن نقش فعالی دارند.

ب) سرمایه‌گذاری صنعتی

تاکنون در جمهوری قرقیزستان مبلغی حدود ۳ میلیون دلار توسط ایرانیان

سرمایه گذاری شده است. عمده این سرمایه گذاری در منطقه آزاد بیشکک صورت گرفته است که مشتمل بر کارخانجات تولید موکت - چسب چوب - مواد شوینده - مبلمان - شیرینی جات - مواد غذایی - رنگ - چای می باشد. تمامی سرمایه گذاری ها خصوصی بوده و سرمایه گذاری از ناحیه دولت جمهوری اسلامی ایران صورت نگرفته است.

ج) تجارت و بازرگانی

یکی دیگر از بخشهای اقتصادی فی مابین دو کشور تجارت و بازرگانی است. عاملیت این امر به غیر از تجارت چمدانی در اختیار شهروندان ایرانی و غالباً اتباع استان خراسان هستند. تجارت و صدور کالا از ایران به قرقیزستان در سالهای قبل، از رونق بیشتری برخوردار بوده و در حال حاضر حجم آن به طور قابل توجهی کاهش یافته است. از دلایل مهم کاهش صادرات کالا از جمهوری اسلامی ایران عضویت جمهوری قرقیزستان در سازمان تجارت جهانی است. جمهوری قرقیزستان پس از عضویت در این سازمان مجبور به رعایت اصول تدوین شده تجارت در غالب سازمان مذکور گردید. طبق رژیم کامله الوداد این سازمان جمهوری قرقیزستان موظف است تعرفه های مصوب را رعایت نماید و کشورهای عضو نیز باید از این شرایط و تسهیلات بهره مند گردند. از آنجا که جمهوری اسلامی ایران عضو سازمان تجارت جهانی نمی باشد مشمول پرداخت عوارض تعرفه کالا به میزان دوبرابر است. بر همین اساس قیمت تمام شده کالاهای ایرانی در قرقیزستان بالا رفته است و عملاً رقابت کالای ایرانی با کالاهایی از کشورهای ترکیه، روسیه و چین دچار مشکل گردیده است. عوامل دیگری همچون عدم آشنایی شهروندان ایرانی به تجارت بین الملل، نقصان در قوانین صادراتی داخل کشور، عدم هماهنگی پبله و ران (نه تاجر) ایرانی در قرقیزستان و مشکلات فی مابین آنها، فقدان سیستم قضایی جهت اعاده حقوق، ارسال کالاهای نامرغوب، عدم شناسایی درست از ویژگی های بازار قرقیزستان، فقدان سیستم حمل و نقل منسجم (جاده ای و ریلی) و چندین عامل دیگر را می توان به عنوان عوامل کاهش

صادرات یاد کرد. با این حال در دو سال آخر آمار تقریبی صادرات کالاهای جمهوری اسلامی ایران به جمهوری قرقیزستان را به ترتیب حدود ۲۰ و ۱۶ میلیون دلار اعلام نمود.

واردات کالا از جمهوری قرقیزستان به کشورمان بیشتر از صادرات بوده و عمده آن نیاز کشور به مواد اولیه کارخانجات است. عمده کالاهایی که از جمهوری قرقیزستان ارسال می‌گردد شامل آهن آلات (فلزات سیاه، قراضه و رنگی) و همچنین ماشین آلات و تجهیزات کارخانجات می‌باشد. این کالاها نیز به دلیل محدودیت کالا و عدم تولید به نحو چشمگیری کاهش یافته است. در دو سال آخر آمار تقریبی واردات از جمهوری قرقیزستان را به ترتیب حدود ۲۷ و ۲۴ میلیون دلار می‌توان اعلام نمود.

بنابراین طبق آمار موجود تراز تجاری جمهوری اسلامی ایران با جمهوری قرقیزستان منفی بوده و با روند موجود به نظر می‌رسد سال به سال ما شاهد کاهش تجارت و بازرگانی فی مابین دو کشور باشیم.

سیدرضا هاشمی

سفارت جمهوری اسلامی ایران - بیشکک

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی